

Bilo je krasno jutro. V sobi je Klepec daroval Boga v nekrvavi daritvi, zunaj pa je sonce poljubljalo svet.

»V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Bog je bila beseda. Ta je bila v začetku pri Bogu«, je molil Klepec.

Lepo je, ko se človek tako igra s čustvi, ko zaživi v tem, kar se dá samo čutiti. Nato se je zdel Klepec samemu sebi prenovljen in čudovito poživljen za svoje delo.

Tako je maševal plebanuš dan za dnem. Njegov dom je bil hram božji. Tu je iskreno prosil boga za svoje preprosto ljudstvo, za uspešno trgovino in za hranilnico. Tinč pa je mnogokrat začustvoval s Klepcem, kajti plebanuševe molitev je bila nekaj velikega in lepega.

DVE RESNICI

TONE ŠIFRER

Dr. Ivan Prijatelj, čigar prva obletnica smrti je nedavno minila, je pri svojih predavanjih večkrat naglasil dve trditvi, do katerih je prišel ob študiju novejšje slovenske literature in zgodovine.

Prva misel zadeva enotnost in razčlenjenost narodnega življenja. Trdil je, da narodno življenje ne sme in ne more biti nikdar enosmerno, ampak je nujno, da je raznoliko diferencirano, a vsa ta raznolikost mora imeti skupen smoter. Ta trditev je dovolj jasna, dodati je treba samo to, da morajo biti smeri, v katerih deluje diferenciacija, le variacije neke osnovne sile, ki jo predstavlja in predpostavlja pojem naroda že sam po sebi. Ta osnovna sila ima v sebi vsa nasprotja: premično in mirno, ustaljeno in gibljivo, živo in mrtvo, a te nasprotujoče si sile nosijo življenje, ki je končno neke vrste harmonična izravnava in višja oblika one osnovne izvorne sile.

Razne oblike te diferenciacije so posebno očite v mestu, to je med meščanstvom, ki tvori v neki meri vodilno plast naroda in v povprečnem življenjskem tempu prehaja preko različnih razvojnih stopenj. Predvsem ustvarja mesto duhovne dobrine in seveda tudi uničuje, često več kakor je potrebno. Dasi vedno trdimo, da nismo imeli nikdar slovenskega meščanstva, moramo priznati, da je njegovo vlogo, življenjske oblike in interese v večji ali manjši meri prevzela slovenska inteligenca, ki je sicer res poredko vzniknila iz meščanstva; mnogo bolj pogosto je iskati njenih korenin med kmečkim ljudstvom. Vedno je bilo očito, da se drži slovenske inteligence še prst, če ne v prvem, pa vsaj v četrtem rodu. Kakor je bilo to dejstvo za razvoj slovenskega knjižnega jezika dovolj ugodno, je bilo na drugi strani za marsikatero dejanje skoraj usodno, kajti ta inteligenca ni vselej do kraja spoznala etičnega sveta, iz katerega je izšla, in se tudi ni dovolj trudila, da bi našla in sprejela nove etične sile, ki bi jo vodile in organsko spajale z narodno celoto.

Dr. Prijatelj je to dejstvo razložil ob Mahničevem primeru. Gotovo danes dosti točno spoznavamo, kako zgrešeni so bili Mahničevi nazori, toda priznati mu moramo, da je s svojo doslednostjo, kakršno kažejo

pač vsi propagatorji, ki se vržejo v službo ene same dogme, presenetil slovensko inteligenco, ki na tak napad ni bila pripravljena. Takrat se mu ni nihče resno zoperstavil, dasi je bila prizadeta vsa slovenska inteligenca. Dr. Prijatelj je ta problem takole izrazil: »Ne samo, da v tistih letih ni bilo med Slovenci človeka, ki bi se upal javno upreti Mahničju, med vso inteligenco ni bilo niti enega, ki bi se bil mogel, kajti slovenska inteligenca (torej meščanstvo) ni imelo nikdar svoje — etike.« S temi besedami je dr. Prijatelj tenkočutno opazil pri naši inteligenci pomanjkanje etičnih izhodišč, ki so nujno potrebna za ustvarjanje in vodilo vseh procesov, ki označujejo in usmerjajo narodno miselnost. Etična izhodišča so tudi tista sila, ki brzda diferenciacijo, kolikor postaja škodljiva, naravnava njen tok in jo oplaja, ko bi morala postati že jalova.

Ob vseh važnih političnih in socialnih prelomih, kolikor jih je doživelo slovenstvo v zadnjem stoletju, se je inteligenca često odpovedala svoji vlogi, se ognila bistvenih vprašanj, da se je mogla ukvarjati z malenkostmi in hodila med narod vedno le po politično pomoč, ki je podpirala njene interese.

Pomanjkanje etičnih izhodišč in neke mere pri presojanju vsakovrstnih socialnih in političnih napetosti, se je v čudovito jasni luči pokazalo ob vplivu na tisti del naroda, ki je že imel svoja etična izhodišča, namreč na kmečki sloj. Zemlja, počasen gospodarski proces na vasi, odvisnost od nešteti naravnih vplivov, odnos do mesta in drugih faktorjev izven vasi, ustvarja svojevrsten kmečki etos, ki je v svoji osnovi približno povsod enak in označuje vas kot neko rahlo, vendar očitveno skupnost.

Meščanstvo kmečkega etosa že spočetka ni pravilno vrednotilo. Poznalo ga je bolj kot nekako starokopitnost in nerazumljivo trdoglavost in si je prizadevalo, kako bi ga pregnalo, dasi mu ni moglo nuditi nikakšnega nadomestila. Ta napor je bil dosti bogato poplačan. Meščanstvo je dobilo v roke neko navidezno politično moč, vaška skupnost pa se je zamajala, diferenciacija neprestano narašča v škodo vasi, ki je namesto preizkušenega etosa dobila pojem politične pripadnosti in strankarske zagrizenosti ter ga stopnjevala do take višine, kakršno je meščan dosegel le v nekaterih umetniških in literarnih klikah. Meščanstvo je predvsem svojo diferenciranost (brez urejajočih etičnih izhodišč) preneslo med kmečko ljudstvo in tako je preprosti slikar nehote ustvaril simboliko, ko je narisal na končnico čebelnega panja kravo, ki jo držita dva kmeta za roge in se bijeta s pestmi, gospod pa sedi pri vimenu in molze. Kakor glede kmečkega sloja moremo trditi, da je ta gospod meščan, tako zama iščemo tistega, ki ima korist od prekomerne meščanske razdvojenosti, jasno, da slovenski narod kot celota ne.

Nadalje se razodeva pomanjkanje etičnih izhodišč, ki bi bila izoblikovala slovensko vprašanje, pri vrednotenju mnogoterih pobud, katere bi mogle koristiti narodni skupnosti. Meščanstvo jih sprejema pod vidikom svoje diferenciranosti in brez sintetične volje ter ustvarja na ta način v mnogih primerih dve različni resnici in jih osvetli s tako lučjo, da se morata izključevati. Kdor pa se je po mučnih bojih prebil do svobodnega

gledanja in stoji izven stroge diferenciacije ter priznava in občuti v interesu slovenstva etična izhodišča, se zave, da je osamljen in brez moči.

Če hoče inteligenca izoblikovati nov življenjski občutek slovenstva, se mora spremeniti njena notranja struktura. Občutimo, da je resnično že čas, ko se mora nehati njena čudovita lahkomišelnost, kajti zavedati se mora, da si utegne v bodočnosti naprtiti še večjo krivdo.

MATI

ALFONZ GSPAN

*Sedem rojstev ji je nameril čas,
sedem trpljenj je šlo skozi njo —
Mi pa smo ji vse preskopó
za bridkosti vračali radosti.*

*Pod večer včasí pri oknu sama poseda,
zadnji žarki ji v prazno naročje lijó,
zdaj zdaj ji pričakujoče oko
prebegne pusto, jesensko ulico.*

*Sence gnetó se po sivih zakotjih,
kostanj pred hišo razsiplje bogate plodove,
zima se krade na bližnje vrtove,
po strešnih slemenih se dimi pletó.*

*V sômrak zapoje zvonček zdravomarijo.
Njena ramena se zdaj globoko povesijo,
bele, žiláve roke na prsih se sklenejo
in trudne misli ji v molitvi utonejo.*

*Neslišno seda temà za veliko mizo,
kjer smo nekoč kramljaje posedali mi,
si pravili storije in z lačnimi očmi
vse bajne dežele sanjaje preromali.*

*Stoli samevajo. Nikogar več ni,
da bi glasno odgovarjal njeni molitvi.
In kakor se ptice razstale so ob selitvi,
tako smo se križem po svetu razšli.*

*Odzvonilo je ... Mati pokriža se in se zagleda v
mrak,*

*trudna spokojnost ji dahne v obraz,
stara ura na zidu pa ji prešteva čas:
o kako tiho se ji izteka ostanek samotnih dni!*